

In 'Gesneuveld' volgt documentaire maker Robert Oey de nabestaanden van 25 Nederlandse militairen die in Uruzgan zijn omgekomen. 'Er is nog zo veel boosheid.'

Kijkje op de KMA in 'Gesneuveld'.

'Ik ben een indringer en een therapeut'

'Gesneuveld' van Robert Oey (1966) opent met een scene waarin we een jonge meiseje op het Ameland strand volgen. Ze raakt in gesprek met een eilander en het gesprek komt op haar afwezige, dode vader. Hoe dat komt? „Bermboom”, zegt ze.

Bermboom, een term uit het nieuws die we associëren met een nieuwsbericht van een Afghaans front, soms in verband met een omgekomen Nederlandse militair. Vijftientig Nederlandse jongens zijn daar omgekomen, in Uruzgan, een Afghaanse provincie die voor 25 families voor altijd de piek zal zijn waar ze hun kind, hun man, hun broer hebben verloren.

In 'Gesneuveld' maakt Oey een rondgang langs deze families, de militaire kameraden, de achterblijvers, die soms jaren na dato worstelen met hun verdriet, hun onbegrip of een woede die alles lijkt te smoren. Hij spreekt de berichtgevers die volgens een nauwgezet protocol het slechte nieuws

persoonlijk kwamen brengen, en hij spreekt de ontvangers van het slechte nieuws. Oey en zijn voortreffelijke cameraman Jeroen de Bruin registreren alles: de aarzelende woorden waarin het verdriet in toom wordt gehouden, de starrende blik, de onvaste stem.

„Ik realiseer me dat ik het moment uitkies waarop mensen hun verhaal gaan vertellen. Ik ben een indringer in die levens. En voordat je het weet ben je ook een therapeut, omdat mensen het wel eens kwijt willen. Maar op dat moment ben je eigenlijk al geen documentairmaker meer.”

Oey, wiens laatste film 'De leugens' was, een opzienbarende - en gedeeltelijk gezongen - reconstructie van de affaire Ayaan Hirsi Ali, wilde altijd al een film over het leger maken.

Documentairemaker Robert Oey over 'Gesneuveld'

„De oorlog in Joegoslavië heeft mij toen enorm geraakt. Meer dan andere oorlogen. Misschien kwam het ook door de rol van de Nederlandse militairen daar, en hoe daar door Nederlanders tegenaan werd gekeken. Alsof het ze niet aanging. Ik las toen iets bij, meen ik, NRC-journalist Maarten Huygen, dat ik nog altijd aanhaal: 'Het leger, dat zijn wij.' Wij hebben heel makkelijk de verantwoordelijkheid bij het leger neergelegd. Maar het is ons leger, en onze verantwoordelijkheid.”

Het lot van de familie van een militair is dat ze de hele tijd wachten op de bevestiging van hun ergste angst. „En dan zijn er zo veel manieren waarop het nieuws binnenkomt. Met altijd dat element van ontkenning erin: de deur weer willen dichtsmijten of zelfs bij Van

Uhm: dit kan niet waar zijn.”

Het lijken twee ondoordringbare bolwerken, aan de ene kant de rouwende families, aan de andere kant het militaire apparaat. Oey begon bij de militaire kant van het verhaal. „Het leger werd overtuigd met een verhaal dat dit een film zou worden met een bioscoop-lengte, die op prime time zou worden uitgezonden en die in alle rust het verhaal kon vertellen. Het leger was intermediair en met hun lijst in de hand hebben we de nabestaanden benaderd. Niet iedereen deed mee: sommige durfden niet of mochten niet, bijvoorbeeld omdat de militair in de achtergelaten Handleiding Nabestaanden had gemeld dat er geen media-aandacht mocht komen.”

Oey voerde veel gesprekken voordat hij de camera meenam. Veel van de verhalen bevinden zich 'in de periferie van dit land'. „Ik heb voor deze film denk ik 18.000 kilometer gereden. Negen keer op en neer naar het oosten van Friesland bijvoorbeeld.”

„Voor mensen was het ook moeilijk om nee te zeggen, want dan zouden ze de kans laten lopen

om het verhaal van hun zoon, broer, geliefde te vertellen. Het is een moeilijke film geweest. Er zijn zo veel verhalen, waarbij je tot de kern van hun geschiedenis, hun verdriet wilt komen. En daar kom je niet als je niets van jezelf geeft. Er is nog zo veel boosheid.”

„Ik ben heel erg voor dit soort missies. Ik heb in het leger heel wat mannen en vrouwen ontmoet, die niet zomaar weg te zetten zijn. Ze komen daar met heel veel bagage en bewustzijn. Als zo iemand in Afghanistan kan uitleggen wat zijn of haar perspectief is, zit voor mij daar al de winst.”

Er was een ander element dat steeds duidelijker werd in de verhalen: „Sommige jongens zijn vol-slagen verliefd op dat land geworden. Veel jongens die daar het leven lieten, waren er voor de tweede keer. Je ziet die glinstering in hun ogen. Ik sprak iemand in het militair hospitaal die zwaargewond is geraakt. Hij vertelt over de nachtelijke patrouilles: 'Hoe ga ik aan een buitenstaander uitleggen wat voor power ik daar voel?' Dat begrijp ik, daar hoeft hij zich niet voor te verontschuldigen.”

Film: Gesneuveld.
Regie: Robert Oey. Zaal: Cine Sneek.

Enkel wie een hart van steen heeft raakt niet geëmotiveerd van de documentaire 'Gesneuveld', die met een menselijke en niet-politieke blik kijkt naar wat het betekent, dat 25 Nederlandse militairen in Afghanistan zijn omgekomen tussen 2006 en 2012.

Het is in feite een eenvoudige documentaire en daarom is hij zo effectief en aangrijpend. Documentairemaker Robert Oey (zie het interview hierboven) zocht

alles met hem aan de hand is en juist die ingehoudenheid snijdt je door de ziel. Ook de vrienden, de broer en de vader van Aldert Poortema uit IJL't komen aan het woord: zijn vader is op een machteloze manier boos om wat er gebeurd is (Poortema werd per ongeluk door een collega doodgeschoten).

Het verdriet heeft allerlei vertakkingen, spijt, ongelof, boosheid, eenzaamheid. Alles wordt erdoor ontwricht. Een vrouw ziet haar kleinkinderen niet meer, want haar schoondochter kon er niet tegen dat ze steeds langskwam

om te helpen. Een strenge jonge vrouw, die haar broer verloor, vertelt hoe vervelend ze het vindt als haar moeder naast haar komt zitten om te praten wanneer ze net een film zit te kijken en hoe ze daar dan weer last van heeft. Sommige echtparen zijn gescheiden na het verlies van een zoon, een man is zwaar religieus geworden, kinderen werden plotseling agressief.

'Gesneuveld' is geen makkelijke zit, maar het is een film die je eigenlijk gezien moet hebben. Alleen al als oprisser voor wat je eigenlijk wel weet: dat dit niet

iets uit een ver land is, maar hier, we horen Fries zowel als Limburgs. En als geheugensteun dat militaire acties, hoe ver weg ook, altijd gewoon om mensen draaien.

De film draait zondagmiddag en dinsdagavond in Sneek. Op 10 december komt hij op Nederland 2, maar wie de documentaire de aandacht wil geven die hij verdient, ziet hem in de bios.

ASING WALTHAUS